

บทที่ 5

สรุปอภิปรายและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในตำบลแม่ต๋อน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาจาก 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยหล่อดุก หมู่ที่ 15 บ้านห้วยดินหม้อ และหมู่ที่ 3 บ้านแม่ต๋อนน้อย ทำให้ทราบถึงกระบวนการดำเนินงานและแนวทางปฏิบัติของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้มีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นในปี พ.ศ. 2559 ใช้สถานที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ต๋อนเป็นที่ตั้งของศูนย์ยุติธรรมชุมชน และได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อนในปี พ.ศ. 2560 โดยกำหนดบทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชน ที่สำคัญได้แก่

1. ส่งเสริม สนับสนุนและประสานงานการดำเนินงานของส่วนราชการ หน่วยงานและองค์กรปกครองท้องถิ่นในการเสริมสร้างการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน
2. เฝ้าระวังและป้องกันปัญหาอาชญากรรม การทุจริตและประพฤติมิชอบของเจ้าหน้าที่รัฐและการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ
3. พิจารณาเรื่องร้องเรียน ร้องทุกข์ ปัญหาความไม่เป็นธรรมของประชาชน และรับแจ้งเบาะแสข้อมูลการกระทำผิดกฎหมายต่างๆ ตลอดจนการช่วยเหลือ ดูแล ให้คำแนะนำ และแก้ไขปัญหาแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนหรือผู้ที่ต้องได้รับคำแนะนำทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม
4. การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทตามที่คู่กรณีร้องขอเกี่ยวกับความเพ่งหรือความอาญาที่เป็นความผิดอันยอมความได้ โดยให้ดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หรือจัดการความขัดแย้งในชุมชน ทั้งนี้ การไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและการประนอมข้อพิพาทในชุมชน
5. ให้ความช่วยเหลือดูแลผู้ที่ได้รับความเสียหาย หรือได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดและอาชญากรรม และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่
6. ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดและผู้พ้นโทษ รวมทั้งผู้ถูกคุมประพฤติหรือผู้ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวให้กลับตนเป็นพลเมืองดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดอีก
7. เผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้านยุติธรรมชุมชนแก่ประชาชน

ซึ่งผลจากการศึกษากระบวนการดำเนินงานและแนวทางปฏิบัติของศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลแม่ต๋อน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้พบประเด็นปัญหาและอุปสรรค รวมถึงข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้ทำการศึกษาวิจัยพื้นที่ตำบลแม่ต๋อน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยศึกษาเฉพาะใน 4 หมู่บ้าน ของตำบลแม่ต๋อน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ 1. หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ 2. หมู่ที่ 5 บ้านห้วยหล่อดุก 3. หมู่ที่ 15 บ้านห้วยดินหม้อ และ 4. หมู่ที่ 3 บ้านแม่ต๋อนน้อย ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ 2. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถามจากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชาชนกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ตำบลแม่ต๋อน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ของ 4 หมู่บ้าน จำนวน 403 คน คณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อนฯที่ได้รับคำสั่งแต่งตั้งจำนวน 10 คน นอกจากนี้ได้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนากลุ่มย่อยเพื่อศึกษารายละเอียดของสภาพปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้แสดงความคิดเห็นของประชาชนในชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาและประเมินผลแนวทางในการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยมีตัวแทนของประชาชนกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ตำบลแม่ต๋อน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ของ 4 หมู่บ้าน จำนวน 200 คน ได้ข้อสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับศูนย์ยุติธรรมชุมชน ตำบลแม่ต๋อน อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยนโยบายของรัฐบาล ด้านการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมได้กำหนดการปรับปรุงระบบการช่วยเหลือทางกฎหมายและค่าใช้จ่ายแก่ประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม โดยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความเป็นธรรมได้โดยง่าย รวดเร็ว เพื่อคุ้มครองช่วยเหลือผู้ยากจน และผู้ด้อยโอกาส คุ้มครองผู้ถูกล่วงละเมิด สิทธิเสรีภาพ และเยียวยาผู้บริสุทธิ์หรือได้รับผลกระทบจากความไม่เป็นธรรม โดยเน้นความสุจริต และความมีประสิทธิภาพของภาครัฐ ความเป็นธรรมของผู้ได้รับผลกระทบ และการไม่แอบอ้างฉวยโอกาสโดยทุจริตจากระบบการช่วยเหลือดังกล่าว ซึ่งต่อมาได้มีการบูรณาการการทำงานของ 4 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานอัยการสูงสุด กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงยุติธรรม โดยจัดทำบันทึกข้อตกลงร่วมกันว่าด้วยการอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ต่อจากนั้นกระทรวงยุติธรรมได้ขอความ

ร่วมมือกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น พิจารณาสับสนุนการจัดตั้งและบริหารจัดการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลในทุกอำเภอ อำเภอละ 1 ตำบล ในปี 2557 ตามหนังสือที่ ขธ. 02026.2/00385 เพื่อขอความร่วมมือให้จังหวัดแจ้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อขอใช้สถานที่ในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล ส่งผลให้มีการคำสั่งจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2559 และตามมาด้วยคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน ในปี พ.ศ. 2560 เพื่อพัฒนาอำนวยความสะดวกยุติธรรม ตามยุทธศาสตร์ประเทศว่าด้วยการลดความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรม มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว จึงได้ทำการศึกษาแนวทางการดำเนินงานและรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนแม่ต๋อน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ซึ่งพบว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อนอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ยังไม่สามารถมีรูปแบบการดำเนินงานเพื่อให้สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมแก่ประชาชนในชุมชนพื้นที่อย่างชัดเจนในฐานะที่เป็นศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล นอกจากนี้ยังพบว่าบุคลากรที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน ไม่ได้ทำหน้าที่ตามข้อกำหนดบทบาทหน้าที่ในคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน เนื่องจากคณะกรรมการที่ได้รับการแต่งตั้งบางคนไม่เคยได้ทราบถึงคำสั่งแต่งตั้งดังกล่าวแต่อย่างใด และภายหลังการแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์แล้ว ก็ไม่ได้มีการประชุมเพื่อหารือวางแผนชี้แจงบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อนแต่อย่างใด นอกจากนี้บุคลากรซึ่งมีรายชื่อตามคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน ไม่ได้มีการกระจายบทบาทหน้าที่ให้แก่ผู้นำชุมชนผู้ที่มีประสบการณ์แก้ไขปัญหาของแต่ละหมู่บ้านในตำบลแม่ต๋อนให้ครบถ้วนทุกหมู่บ้าน จึงถือว่าการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ตำบลแม่ต๋อนส่วนหนึ่ง จากการที่ได้ศึกษาข้อมูลสภาพปัญหาและได้ทำการสำรวจการดำเนินงานแก้ไขปัญหาของทั้ง 4 หมู่บ้านในตำบลแม่ต๋อน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเฉพาะหมู่ที่ 2 บ้านใหม่ เท่านั้นที่ประชาชนในชุมชนทราบว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนอยู่ในตำบลแม่ต๋อน ส่วนอีก 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยหล่อดุก หมู่ที่ 15 บ้านห้วยดีหม้อ และ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ต๋อนน้อย ประชาชนของทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่ทราบถึงการมีอยู่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน สิ่งนี้จึงถือว่าเป็นปัญหาเรื่องการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนนี้ การขาดการประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนในชุมชนได้ทราบถึงบทบาทหน้าที่ของศูนย์ฯ และการขาดการติดตามประเมินผลการดำเนินงานจากหน่วยงานส่วนกลางผู้สนับสนุนที่เกี่ยวข้อง ทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อนไม่สามารถมีรูปแบบการดำเนินงานโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ ต่อมาจึงได้ทำการศึกษาการดำเนินงานอำนวยความสะดวกยุติธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนจากหมู่บ้านกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อำเภอแม่ต๋อนอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยหล่อดุก หมู่ที่ 15 บ้านห้วยดีหม้อ และหมู่ที่ 3 บ้านแม่ต๋อนน้อย โดยทั้ง 4 หมู่บ้านมีพื้นที่อาณาเขตอยู่ในบริเวณ

ใกล้เคียงกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋อน เพื่อศึกษารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลของทั้ง 4 หมู่บ้าน พบปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนของทั้ง 4 หมู่บ้านที่สำคัญได้แก่ 1. ปัญหายาเสพติด 2. ปัญหาทะเลาะวิวาท 3. ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และ 4. ปัญหาหนี้สิน นอกจากนี้ได้ศึกษาถึงวิธีการจัดการปัญหาดังกล่าวโดยให้ประชาชนชุมชนตำบลแม่ต๋อนของทั้ง 4 หมู่บ้าน ได้มีส่วนร่วมในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่ละหมู่บ้านมีแนวทางการแก้ไขปัญหาที่คล้ายคลึงกัน โดยมีผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหา ส่วนรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ ส่วนใหญ่ในแต่ละหมู่บ้านจะใช้รูปแบบการเจรจาพูดคุยกันเพื่อแสวงหาแนวทางในการทางแก้ไขปัญหา ซึ่งแต่ละกรณีปัญหาก็จะมีแนวทางการเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชนที่แตกต่างกันไปตามสภาพของปัญหา เช่น กรณีปัญหาเสพติด ประชาชนในชุมชนของแต่ละหมู่บ้านเห็นว่าควรที่จะมีมาตรการในเชิงขอความร่วมมือระหว่างผู้นำชุมชนและประชาชนในชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน โดยการร่วมกันสอดส่องดูแลประชาชนในชุมชนหมู่บ้านของตน การให้ข้อมูลแจ้งเบาะแสกลุ่มบุคคลที่มีความเสี่ยงกับยาเสพติด ผู้ติดยาเสพติด และแนวทางการเฝ้าระวังรักษาบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ทั้งนี้ประชาชนในชุมชนเห็นว่าควรมีหน่วยงานภาครัฐเช่นสำนักงานคุมประพฤติ หรือสำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเข้ามาเป็นผู้สนับสนุนให้ความรู้และแนะนำแนวทางปฏิบัติแก่ประชาชนในพื้นที่ของแต่ละหมู่บ้าน ส่วนผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะเป็นผู้ทำหน้าที่ดูแลและประสานความร่วมมือจัดส่งข้อมูลรายงานสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหมู่บ้านของตนแก่หน่วยงานภาครัฐให้เป็นระยะๆ ส่วนปัญหาการทะเลาะวิวาทในชุมชนนั้น ประชาชนในแต่ละหมู่บ้านเห็นว่าเป็นปัญหาเรื่องส่วนบุคคล ที่ผู้นำชุมชนสามารถใช้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยวิธีการไกล่เกลี่ยเพื่อแสวงหาทางออกให้กับคู่กรณีพิพาททั้งสองฝ่ายได้ แต่อย่างไรก็ตามได้พบว่ามีกรกำหนดไว้แล้วในกฎหมู่บ้านของแต่ละหมู่บ้านหากว่า หากเกิดปัญหาการทะเลาะวิวาทกันขึ้นในหมู่บ้าน ผู้ริเริ่มก่อเหตุจะต้องเป็นผู้ชำระค่าปรับให้แก่หมู่บ้าน แต่ถ้าหากเป็นกรณีสมัครใจทะเลาะวิวาท คู่กรณีผู้ทำการทะเลาะวิวาทจะต้องชำระค่าปรับให้แก่หมู่บ้านทั้งคู่ และคู่กรณีผู้ทำการทะเลาะวิวาทจะต้องร่วมกันทำประโยชน์ให้แก่หมู่บ้านเป็นเวลา 1 เดือน อันถือเป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนในชุมชนขณะเดียวกันก็เป็นแนวทางสำหรับการฟื้นคืนความสัมพันธ์ให้แก่คนในชุมชน ส่วนกรณีปัญหาผลประโยชน์ในที่ดินนั้น ในแต่ละหมู่บ้านมีทั้งปัญหาที่คู่กรณีความขัดแย้งเป็นประชาชนในชุมชนเดียวกัน กับอีกกรณีปัญหาที่คู่กรณีปัญหาความขัดแย้งเป็นประชาชนในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ สำหรับกรณีปัญหาที่คู่กรณีความขัดแย้งเป็นประชาชนในชุมชนเดียวกันนี้ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ของแต่ละหมู่บ้านจะทำหน้าที่ในการรับเรื่องราวและประสานงาน ไปยังเจ้าหน้าที่ที่ดินเพื่อให้มาช่วยดำเนินการตรวจสอบเนื้อที่ความเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ตาม โฉนดที่ดิน และดำเนินการประนอมข้อพิพาทซึ่งหากคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ก็จะจัดทำบันทึกความตกลงไว้เป็นหลักฐานและให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติตามที่ได้ตกลงกัน

ไว้แต่ในกรณีถ้าหากไม่ได้ปฏิบัติตามข้อตกลง หรือ ไม่สามารถตกลงกันได้ ผู้นำชุมชนก็จะได้ส่งเรื่องให้กับหน่วยงานสำนักงานยุติธรรมจังหวัด หรือ สำนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพต่อไป ส่วนกรณีปัญหาผลประโยชน์ในที่ดินซึ่งเป็นคู่กรณีปัญหาระหว่างประชาชนในชุมชนกับภาครัฐ ผู้นำชุมชนจะได้ทำการรับเรื่องราวร้องทุกข์และประสานงานไปยังสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเพื่อให้เข้ามาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและเพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ทราบข้อมูลความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาผลประโยชน์ในที่ดินกับภาครัฐ และเพื่อให้ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ได้เข้ามาร่วมกันแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องผลประโยชน์ในที่ดินต่อไป สำหรับประเด็นปัญหาเรื่องนี้สินนั้น เป็นปัญหาส่วนบุคคล ซึ่งรูปแบบการแก้ไขปัญหาที่มีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่าย เจ้าหนี้ ลูกหนี้ ผู้ค้ำประกันที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ซึ่งในลำดับขั้นตอนหากมีผู้ประสงค์จะขอความช่วยเหลือปัญหาเรื่องกู้ยืมเงิน สามารถแจ้งให้แก่ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อดำเนินการประนอมข้อพิพาทโดยทำการติดต่อสอบถามคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งถึงจำนวนหนี้สินที่ได้กู้ยืมกันไปแท้จริงว่ามีความถูกต้องอย่างไร หากสามารถตกลงผ่อนชำระกันได้ก็จะได้ทำบันทึกเป็นหลักฐานไว้ให้คู่กรณีได้ปฏิบัติตาม แต่ถ้าหากว่าไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง หรือ ไม่สามารถตกลงกันได้ ก็จะส่งเรื่องต่อไปยังหน่วยงานภาครัฐต่อไป

2. การพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล

รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีรูปแบบที่สำคัญอยู่ 4 รูปแบบได้แก่

- 1) รูปแบบการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด
- 2) รูปแบบการประชุมกลุ่มครอบครัว
- 3) รูปแบบโครงการเตือนแบบวากา วากา
- 4) รูปแบบการลงโทษโดยที่ประชุม

ซึ่งรูปแบบการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด ถือเป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ประชาชนในชุมชนตำบลแม่ตั้น ของทั้ง 4 หมู่บ้าน ถือว่ามีความเหมาะสมกับกรณีการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนตำบลแม่ตั้น เนื่องจากเป็นรูปแบบวิธีการที่ผู้นำชุมชนได้นำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนหมู่บ้านของตนเป็นเวลานาน ไม่มีความซับซ้อน สามารถปฏิบัติได้ภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว และมีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ซึ่งรูปแบบการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด อาจจะมีการประยุกต์รูปแบบเข้าไปสู่รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อื่นๆ ได้ เช่น กรณีปัญหาที่คู่กรณีเป็นเยาวชนอาจจะมีครอบครัวของคู่กรณีเข้าร่วมในรูปแบบการประนอมข้อพิพาท เพื่อจะได้ร่วมกันเข้าใจปัญหาและแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่เยาวชนในชุมชน ส่วนรูปแบบโครงการเตือนแบบวากา วากา นั้นต้องอาศัยการดำเนินการโดยมีเจ้าหน้าที่

ตำรวจในการดำเนินการตามรูปแบบซึ่งหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน มีลักษณะพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากสถานที่ตั้งและที่ทำการของสถานีตำรวจและตำรวจชุมชน จึงทำให้รูปแบบกระบวนการเชิงสมานฉันท์ดังกล่าวไม่อาจปรับใช้ในพื้นที่ของ 4 หมู่บ้านในตำบลแม่ตื่น อำเภอ อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ได้ ส่วนรูปแบบการลงโทษโดยที่ประชุมนั้น ประชาชนในชุมชนของทั้ง 4 หมู่บ้านเห็นว่าเป็นรูปแบบกระบวนการเชิงสมานฉันท์ที่อาศัยระยะเวลาการดำเนินงานที่ต้องประสานงานกลุ่มคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ คณะกรรมการหมู่บ้าน และบุคคลที่มีความรู้ ประสบการณ์ในชุมชนเข้าร่วมในรูปแบบกระบวนการซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาพอสมควรในการที่จะหาเวลาที่เหมาะสมตรงกันเพื่อจะได้ดำเนินการตามรูปแบบกระบวนการดังกล่าว ประชาชนในชุมชนเห็นว่ารูปแบบกระบวนการดังกล่าวไม่เหมาะสมสำหรับการแก้ไขปัญหาของประชาชนในชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภอ อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ดังนั้นรูปแบบกระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด จึงถือเป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่มีความเหมาะสมกับชุมชนพื้นที่ตำบลแม่ตื่น ของทั้ง 4 หมู่บ้าน

อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่ตื่น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ของทั้ง 4 หมู่บ้าน เมื่อได้นำรูปแบบกระบวนการประนีประนอมข้อพิพาทดังกล่าว มาใช้ในกรณีปัญหาซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชนซึ่งได้แก่ 1. ปัญหายาเสพติด 2. ปัญหาทะเลาะวิวาท 3. ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และ 4. ปัญหาหนี้สิน โดยมีผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ของแต่ละหมู่บ้าน เป็นผู้ทำหน้าที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนดังกล่าว จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้นอยู่กับลักษณะประเภทคดีปัญหาในแต่ละประเภทปัญหา ซึ่งหากเป็นกรณีปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนส่วนรวม เช่น กรณีที่ 1. ปัญหายาเสพติด ผู้นำชุมชนและประชาชนมีความสนใจอย่างมากที่จะมีส่วนร่วมในการจัดรูปแบบกระบวนการเพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชน ซึ่งรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของทั้ง 4 หมู่บ้าน พบว่ามีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน โดยเน้นกระบวนการร่วมกันช่วยเหลือป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่ระบาดของยาเสพติดในชุมชน มีความพยายามร่วมกันระหว่างผู้นำชุมชนและประชาชนในหมู่บ้านเพื่อทำการสอดส่องดูแลความผิดปกติของหมู่บ้าน สังเกตคนต่างถิ่นที่เข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งควรจะได้มีสมุดบันทึกรายงานกระบวนการสอดส่องความเรียบร้อยให้แก่ผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้าน เพื่อจะได้เป็นแนวทางปฏิบัติและเป็นหลักฐานที่สำคัญนำมาใช้เพื่อการพัฒนาแนวทางแก้ไขปัญหาและเพื่อจะใช้ประสานความร่วมมือกับหน่วยภาครัฐที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังสามารถใช้บันทึกรายงานเกี่ยวกับกรณีคนในชุมชนถูกควบคุมความประพฤติจากเหตุยาเสพติด ส่วนกรณีปัญหาที่ 2. ปัญหาการทะเลาะวิวาท แม้เป็นปัญหาที่มีลักษณะเป็นการส่วนตัว แต่สามารถมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนและความสัมพันธ์ของคนที่อาศัยในชุมชนหมู่บ้านในระยะยาว จากการศึกษาพบว่าหมู่ที่ 3 บ้านแม่ตื่นน้อย มีการใช้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างคู่กรณีพิพาทที่ชัดเจนโดยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านแม่ตื่นน้อยได้ดำเนินการจัดทำบันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับการประนีประนอมข้อพิพาทในกรณีปัญหาการ

ทะเลาะวิวาทอย่างเป็นขั้นตอน ส่วนหมู่บ้านที่เหลือก็ได้มีการใช้รูปแบบการประណอมข้อพิพาทเช่นเดียวกัน ซึ่ง มีลักษณะการดำเนินการ โดยผู้นำชุมชนและคูกรณีปัญหา หากเมื่อคูกรณีสามารถตกลงกันได้แล้ว ผู้กระทำผิดก็ จะต้องเสียค่าปรับตามกฎหมู่บ้าน ซึ่งโทษค่าปรับนี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมู่บ้านที่ชุมชนได้มีส่วนร่วมใน การตั้งกฎเกณฑ์หมู่บ้านนี้ขึ้นมา นอกจากนี้การทํากิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ชุมชนยังเป็นอีกจุดหนึ่งที่คน ในชุมชนได้เข้ามามีส่วนให้ความช่วยเหลือสอดส่องดูแลแนะนำแนวทางการปรับปรุงนิสัยความประพฤติของ ผู้กระทำผิดให้มีแนวความคิดใหม่ในการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสงบสุข และถ้าหากเป็นกรณีซึ่งทั้งสอง ฝ่ายสมัครใจทะเลาะวิวาทก็จะได้ร่วมกันชำระค่าปรับ และร่วมกันทํากิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ชุมชน ต่อไป ซึ่งในการทํากิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์นี้ ถือเป็นวิธีการคืนความสัมพันธ์ให้แก่คูกรณีความขัดแย้งเพื่อให้ สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันต่อไปได้อย่างผาสุกในชุมชน ส่วนกรณีปัญหาที่ 3 ปัญหาเรื่องผลประโยชน์ในที่ดิน มี ลักษณะปัญหาแยกเป็นกรณีปัญหาที่เป็นเรื่องข้อพิพาทเกี่ยวกับผลประโยชน์ในที่ดินส่วนตัว ระหว่างพี่น้อง หรือ เพื่อนบ้านที่มีที่ดินใกล้เคียงกัน และอีกกรณีปัญหาที่เป็นเรื่องข้อพิพาทเกี่ยวกับผลประโยชน์ในที่ดินซึ่งมี ผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน สำหรับกรณีปัญหาเรื่องผลประโยชน์ในที่ดินที่เป็นเรื่องส่วนตัว นั้น ผู้นำชุมชนก็ได้ใช้รูปแบบการประណอมข้อพิพาทระหว่างคูกรณีความขัดแย้ง แต่ยังเป็นปัญหาที่ควรจะต้อง อาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเกี่ยวกับการตรวจสอบรับรองวัดความถูกต้องของที่ดิน และเพื่อให้เกิดความ เป็นธรรมในการแก้ไขปัญหา ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนเห็นว่าควรจะต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงาน ราชการที่เกี่ยวข้องเช่นเจ้าหน้าที่สำนักงานที่ดินอำเภอเข้ามาช่วยเหลือสำหรับการแก้ไขปัญหาเรื่องผลประโยชน์ ในที่ดินเพื่อให้ได้ข้อยุติ ซึ่งกรณีนี้การมีส่วนร่วมของชุมชนค่อนข้างเป็นไปได้น้อยเนื่องจากเป็นปัญหาส่วนตัว แต่ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในกรณีปัญหาผลประโยชน์ในที่ดินกรณีส่วนตัวโดยคนในชุมชนสามารถให้ข้อมูล เกี่ยวกับความเป็นมาของบริเวณที่ดินปัญหา ตลอดจนแนวเขตสภาพก่อนมีความขัดแย้ง ให้แก่ผู้นำชุมชนและ เจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้กระบวนการแก้ไขปัญหาที่มีความชัดเจนถูกต้องมากขึ้น ส่วนอีก กรณีปัญหาที่เป็นเรื่องผลประโยชน์ในที่ดินที่มีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน หรือปัญหาเรื่อง สิทธิในที่ดินทำกินของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนสามารถทำหน้าที่รวบรวมปัญหาของคนในชุมชนผู้ซึ่งประสบ ปัญหาเรื่องผลประโยชน์ที่ดินในชุมชนและนำเสนอข้อมูลให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบถึงปัญหาดังกล่าว นอกจากนี้ประชาชนผู้ประสบปัญหาสามารถมีส่วนร่วมในการประชุมหมู่บ้านเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่ เกิดขึ้น โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้ประสานงานและจัดทำกรบันทึกข้อมูลปัญหาที่ต้องการให้เยียวยาแก้ไข จากนั้น ผู้นำชุมชนจะได้ดำเนินการส่งเรื่องราวปัญหาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือดำเนินการแก้ไข ส่วนกรณี ปัญหาที่ 4 กรณีปัญหาเรื่องหนี้สิน ถือเป็นกรณีที่เป็นปัญหาส่วนตัวระหว่างคูกรณีปัญหาฝ่ายเจ้าหนี้และฝ่าย ลูกหนี้ ซึ่งผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้านได้ดำเนินการแก้ไขปัญหาโดยใช้รูปแบบประណอมข้อพิพาทเรื่อง หนี้สินระหว่างคูกรณีพิพาท เนื่องจากกรณีปัญหานี้สินนี้เป็นปัญหาส่วนบุคคลจึงทำให้การมีส่วนร่วมของคน

ในชุมชนของแต่ละหมู่บ้านมีจำนวนน้อย และเนื่องจากการแก้ไขปัญหาเรื่องนี้โดยใช้รูปแบบการประណอมข้อพิพาทนี้อาจจะเป็นการเยียวยาแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ ควรร่วมช่วยแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ในชุมชนที่สาเหตุด้วยซึ่งสาเหตุหลักของปัญหาเรื่องนี้มาจาก การมีรายได้ในครอบครัวไม่พอใช้ ประชาชนในชุมชนขาดการพัฒนาด้านอาชีพ และการที่แต่ละครอบครัวในชุมชนมีจำนวนบุตรมาก มีค่าใช้จ่ายทางการศึกษา จึงเป็นกรณีที่หน่วยงานบริหารในชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล และหน่วยงานส่วนกลาง ควรจะได้มีการออกแนะนำแนวทางการประกอบอาชีพ การหารายได้เสริม ผลิตภัณฑ์ตำบล การจัดทำรูปแบบบัญชีการออมทรัพย์ ในครัวเรือนเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องนี้ในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

ในส่วนของคุณยุดิธรรมชุมชน ตำบลแม่ต๋น อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ นี้ หลังจากที่ได้ศึกษาปัญหาของคุณยุดิธรรมชุมชนตำบลแห่งนี้ ขึ้นต้นพบว่าศูนย์คุณยุดิธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋น ไม่สามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกให้คุณยุดิธรรมให้แก่คนในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ต่อมาจึงได้ทำการสำรวจ และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกคุณยุดิธรรมระดับหมู่บ้านในตำบลแม่ต๋น โดยเริ่มจากหมู่บ้านที่มีความสถานที่ตั้งใกล้เคียงกับศูนย์คุณยุดิธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋นที่สุด พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น 4 หมู่บ้าน อันได้แก่ 1. หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ 2. หมู่ที่ 5 บ้านห้วยหล่อคูก 3. หมู่ที่ 15 บ้านห้วยดินหม้อ และ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ต๋นน้อย จากนั้นได้นำเอาปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนของทั้ง 4 หมู่บ้าน โดยจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การมีส่วนร่วมของชุมชนมีการประชุมเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชน เพื่อร่วมกันแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน โดยใช้รูปแบบกระบวนการคุณยุดิธรรมเชิงสมานฉันท์ จากนั้นนำรูปกระบวนการในการแก้ไขปัญหาของทั้ง 4 หมู่บ้านมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาให้คุณยุดิธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋น อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ให้มีรูปแบบกระบวนการคุณยุดิธรรมเชิงสมานฉันท์ที่สามารถดำเนินงานเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในชุมชน ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณยุดิธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋นนี้ ได้รับความร่วมมือจากนิติกรประจำตำบลแม่ต๋นเข้ามาช่วยเหลือเป็นผู้ประสานงานผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้านเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของกลุ่มผู้นำชุมชนมีการนำตัวอย่างการจัดการปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนของทั้ง 4 หมู่บ้าน เป็นกรณีศึกษา สำหรับการดำเนินงานของคุณยุดิธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋น และจะได้มีการประสานงานผู้นำชุมชนของหมู่บ้านที่เหลือในตำบลแม่ต๋นต่อไป ให้ได้ประยุกต์ใช้รูปแบบกระบวนการคุณยุดิธรรมเชิงสมานฉันท์ในการจัดการปัญหาในหมู่บ้านของตน โดยที่ผ่านมานั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบส่วนกลางที่เป็นผู้สนับสนุน เช่น สำนักงานคุณยุดิธรรมจังหวัด เป็นแต่เพียงผู้นำนโยบายให้คุณยุดิธรรมชุมชนตำบล ไม่ได้มีการประเมินถึงสภาพปัญหาของชุมชนในแต่ละพื้นที่ และวิธีการจัดการปัญหาในชุมชนก่อนที่จะดำเนินการจัดตั้งศูนย์คุณยุดิธรรมชุมชนตำบล จึงทำให้ศูนย์คุณยุดิธรรมชุมชนตำบลแม่ต๋นไม่มีความพร้อมและไม่มีความชัดเจนในรูปแบบการดำเนินงานเพื่ออำนวยความสะดวกคุณยุดิธรรมแก่ชุมชน อีกทั้งบุคลากรประจำศูนย์ที่ได้รับการแต่งตั้งนั้น ควรจะได้มีการศึกษาถึงประวัติ ความรู้และ

ประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาชุมชน และควรกระจายความรับผิดชอบให้ผู้นำชุมชนในทุกหมู่บ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้นแห่งนี้ นอกจากนี้ ภายหลังที่ได้รับการแต่งตั้งให้ทำหน้าที่ประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้นแล้ว ผู้ทำหน้าที่ประจำศูนย์และผู้ที่เกี่ยวข้องควรได้รับคำแนะนำถึงวิธีการจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตามลักษณะกรณีปัญหาต่างๆ การให้ความรู้ทางกฎหมาย การจัดการปัญหาวิธีการระดมข้อพิพาท การจัดทำบันทึกรายงานการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้จะช่วยพัฒนาเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ ให้มีความรู้และความสามารถที่เหมาะสมสำหรับการให้ความช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งให้แก่ประชาชนในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และท้ายที่สุดการพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะสามารถพัฒนาต่อไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลอื่นๆ ได้ หน่วยงานส่วนกลางผู้รับผิดชอบควรเพิ่มช่องทางในการประสานการทำงานระหว่างศูนย์ยุติธรรมชุมชน เจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ และเจ้าหน้าที่หน่วยงานส่วนกลาง เช่น ช่องทางการประสานงานทางอินเทอร์เน็ต โซเชียลมีเดีย กลุ่มไลน์ หรือการใช้วีดิโอคอล เพื่อให้สามารถการดำเนินงานให้ความช่วยเหลือด้านความยุติธรรมในชุมชนเพิ่มเติมในกรณีที่ต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนจากทางหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งจะทำได้ทำให้สามารถให้ความช่วยเหลือและเข้าถึงรูปแบบกระบวนการยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนา รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้ทำการศึกษา รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ในขั้นต้นพบว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้นนั้น ยังไม่มีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ชัดเจน และยังไม่สามารถนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ชุมชน เนื่องจากขาดการประชุมประสานงานระหว่างผู้นำชุมชนในตำบลแม่ตั้นเพื่อเตรียมความพร้อมในด้านบุคลากร และความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ที่เหมาะสมสำหรับทำหน้าที่ประจำศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้น นอกจากนี้ยังขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงในชุมชนเกี่ยวกับบทบาททำหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้น จึงได้สำรวจหมู่บ้านในพื้นที่ใกล้เคียงกับศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้นจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านใหม่ หมู่ที่ 5 บ้านห้วยหล่อตุ๊ก หมู่ที่ 15 บ้านห้วยดินหม้อ และ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ตั้นน้อย เพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนของทั้ง 4 หมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทะเลาะวิวาท ปัญหาผลประโยชน์ในที่ดิน และปัญหาหนี้สิน และได้นำปัญหาเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการจัดการปัญหาของทั้ง 4 หมู่บ้าน เพื่อค้นหารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนดังกล่าว ซึ่งทั้ง 4 หมู่บ้านใช้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่

คล้ายคลึงกันเพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตามแต่ละกรณีปัญหา เช่น กรณีปัญหายาเสพติด แต่ละหมู่บ้านใช้รูปแบบการสอดส่องดูแลเพื่อเป็นการควบคุมและป้องกันปัญหาเสพติดในหมู่บ้านของตน โดยมีผู้นำชุมชน กำนัน และผู้ใหญ่บ้าน เป็นแกนนำในการตรวจสอบชุมชนหมู่บ้านของตน มีการจัดทำบันทึกรายงานผลการลงพื้นที่สอดส่องในพื้นที่ของตน มีการประชุมผู้นำชุมชนร่วมกับชุมชนเพื่อรับฟังปัญหาที่เกิดขึ้น กรณีประสบปัญหาจะได้มีการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ความช่วยเหลือชุมชน นอกจากนี้ยังมีการฟื้นฟูบำบัดโดยให้ชุมชนได้ร่วมกันให้คำแนะนำและดูแลความประพฤติผู้บำบัดให้แก้ไขและกลับคืนสู่สภาวะปกติโดยไม่ต้องพึ่งยาเสพติด ส่วนในกรณีปัญหาทะเลาะวิวาทได้ใช้รูปแบบการประนอมข้อพิพาทเป็นวิธีในการแก้ไขปัญหาโดยให้ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้านเป็นคนกลางในการพูดคุยทำความเข้าใจและมีการตั้งกฎหมู่บ้านในกรณีทะเลาะวิวาทซึ่งผู้กระทำความผิดต้องชดใช้ค่าปรับ โดยรูปแบบเรื่องกฎหมู่บ้านเรื่องชำระค่าปรับนี้ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ตึ่นน้อย ได้ใช้รูปแบบนี้และแนะนำให้เป็นแนวทางสำหรับหมู่บ้านอื่นๆ ได้ปฏิบัติตาม ซึ่งหลังจากที่ได้ชำระค่าปรับแล้วผู้กระทำความผิดจะต้องทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่หมู่บ้าน อันถือเป็นกระบวนการที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกันในการแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมของคนในชุมชน ส่วนกรณีปัญหาเรื่องผลประโยชน์ในที่ดิน ทั้ง 4 หมู่บ้านใช้รูปแบบการประนอมข้อพิพาทซึ่งได้กำหนดให้ผู้นำชุมชนทำหน้าที่ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายนอกเพื่อให้กระบวนการจัดการปัญหาข้อขัดแย้งมีความถูกต้องและเป็นธรรมเนื่องจากหลักเกณฑ์ความถูกต้องอาศัยหลักฐาน โฉนดที่ดินและความรู้ความเข้าใจความเชี่ยวชาญเรื่องแนวเขตพื้นที่ซึ่งลำพังผู้นำชุมชนของแต่ละหมู่บ้านไม่สามารถจัดการปัญหานี้เองได้ ประชาชนในชุมชนอาจเข้ามาร่วมการแก้ไขปัญหาโดยการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ความมาของที่ดินปัญหา ส่วนกรณีปัญหาผลประโยชน์เรื่องที่ดินทำกินของชุมชนนี้ ผู้นำชุมชนและชุมชนจะเข้าร่วมประชุมเพื่อรวบรวมรายละเอียดหลักฐานเพื่อนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งรูปแบบการจัดการปัญหาที่จะได้ใช้การประนอมข้อพิพาท เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่อไป ส่วนกรณีปัญหานี้สินที่เกิดขึ้นระหว่างคนในชุมชน กรณีนี้เป็นเรื่องส่วนตัวระหว่างคู่กรณี ชุมชนจะไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ใช้รูปแบบกระบวนการประนอมข้อพิพาทโดยผู้นำชุมชนดำเนินการให้คู่กรณีได้พูดคุยเพื่อวางแผนการผ่อนชำระหนี้ ซึ่งจากผลที่ได้จากกรณีการศึกษาการจัดการปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชน ตำบลแม่ตึ่น ของทั้ง 4 หมู่บ้านนี้ สามารถนำมาพัฒนาใช้ไปปฏิบัติเป็นรูปแบบแนวทางในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตึ่นได้ แต่ที่ผ่านมาในแนวทางการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นในแต่ละตำบลท้องถิ่นนั้น หน่วยงานส่วนกลางเช่นสำนักงานยุติธรรมจังหวัดไม่ได้มีการดำเนินงานศึกษาปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนและวิธีการจัดการปัญหาของแต่ละชุมชนหมู่บ้านก่อนที่จะได้จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนให้แก่ตำบล หมู่บ้าน จึงทำให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตึ่นนี้ ไม่มีความชัดเจนในการดำเนินงานเพื่ออำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ชุมชนอย่างแท้จริง จากผลการศึกษาและพัฒนารูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่ตึ่นทั้ง 4 หมู่บ้าน ค้นพบรูปแบบ

กระบวนการในการจัดการปัญหาโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ โดยหลักใช้รูปแบบการประนอมข้อพิพาท ซึ่งประชาชนในชุมชนของทั้ง 4 หมู่บ้านสามารถมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชน และสามารถนำผลที่ได้ไปพัฒนาให้เป็นรูปแบบกระบวนการของหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลแม่ตั้น และจะได้นำรูปแบบดังกล่าวนี้ไปใช้เพื่อการพัฒนาศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้นให้สามารถดำเนินการเพื่อให้อำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ชุมชนในตำบลแม่ตั้นต่อไป

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการพัฒนา รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้น อำเภอมกน้อย จังหวัดเชียงใหม่ มีดังต่อไปนี้

- 1) หน่วยงานส่วนกลางควรศึกษาปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนก่อนดำเนินการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้น เพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริงของชุมชนและเพื่อแสวงหารูปแบบแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนเหล่านั้น
- 2) ควรให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ประชาชนในชุมชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของปัญหาต่างๆ ต่อชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนที่จะปกป้องดูแลชุมชน
- 3) ผู้นำชุมชน ควรได้รับการพัฒนาความรู้ทางกฎหมายและวิธีการแก้ไขปัญหาในชุมชน โดยใช้รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
- 4) ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนในชุมชนอย่างทั่วถึงเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้น
- 5) หน่วยงานส่วนกลางควรมีการประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้น เพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาในการดำเนินงาน และเพื่อจะได้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนในสิ่งที่จำเป็นแก่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลแม่ตั้น ให้สามารถอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ในชุมชนได้